

Международен индекс «Право на собственост» 2010

Право на собственост и
икономическо благосъстояние

Институт за пазарна икономика

www.ime.bg

Февруари 2010

Зорница Славова

„Ако историята може да ни научи на нещо, то е,
че частната собственост е неразривно свързана с цивилизацията.”

Лудвиг фон Мизес

Правото на собственост играе важна роля за просперитета на всяка една държава. Защитата на правото на собственост на индивидите им позволява да се възползват от плодовете на своя труд и да използват дадените им ресурси внимателно и ефективно. И тази година 62 международни организации, между които Институтът за пазарна икономика, си партнираха с *Алианс „Права на собственост”*, *Вашингтон* и програмата *Hernando de Soto Fellowship*, за да създадат четвъртия годишен Международен индекс „Право на собственост”(International Property Rights Index – **IPRI**). Индексът измерва и сравнява държави от целия свят в степента им на защита на правото на собственост. IPRI 2010 обхваща 125 страни, представляващи 97% от световния БВП.

За отчитане на защитата на правата на интелектуална и физическа собственост индексът използва три главни области на частната собственост, които обхващат и десетте отделни индикатора за изчисление:

ПРАВНА И ПОЛИТИЧЕСКА СРЕДА (Legal and Political Environment - LP)

- 1) **независимост на съдебната власт** - свобода на съдебната власт от влиянието на политически и бизнес групи;
- 2) **върховенство на закона** - степента на доверие от страна на индивидите, инвеститорите и бизнеса към съдебната система при защита на правата на собственост;
- 3) **политическа стабилност** - степента на политическата стабилност, която стимулира пазарните субекти да се сдобиват със собственост и развитие на правата им върху нея;
- 4) **контрол над корупцията** - степента, в която публичната власт се използва за лични облаги;

ПРАВО НА ФИЗИЧЕСКА СОБСТВЕНОСТ (Physical Property Rights - PPR)

- 5) **защита на правото на физическа собственост** - правната дефиниция за права на собственост и силата на защита на правата на собственост върху качеството на съдебната защита на частната собственост, включително финансовите активи;
- 6) **регистрация на собственост** - трудностите за регистрация на собственост (брой на необходимото време и процедури) от гледна точка на бизнеса;
- 7) **достъп до заеми** - възможността за придобиване на собственост чрез банкови заеми;

ПРАВО НА ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ (Intellectual Property Rights - IPR)

- 8) **защита на правото на интелектуална собственост** - силата на защита на правата на интелектуална собственост в различните държави;
- 9) **патентна защита** - силата на защита на патентите, базирана на пет основни критерии: обхват, членство в международни договори, ограничения на патентните права, влизане в сила и продължителност на защитата;
- 10) **пиратство на авторски права** - разпространение на пиратството в четири различни сфери: бизнес продукти, записи и музикални продукти, филмови продукти и развлекателни продукти.

Резултати

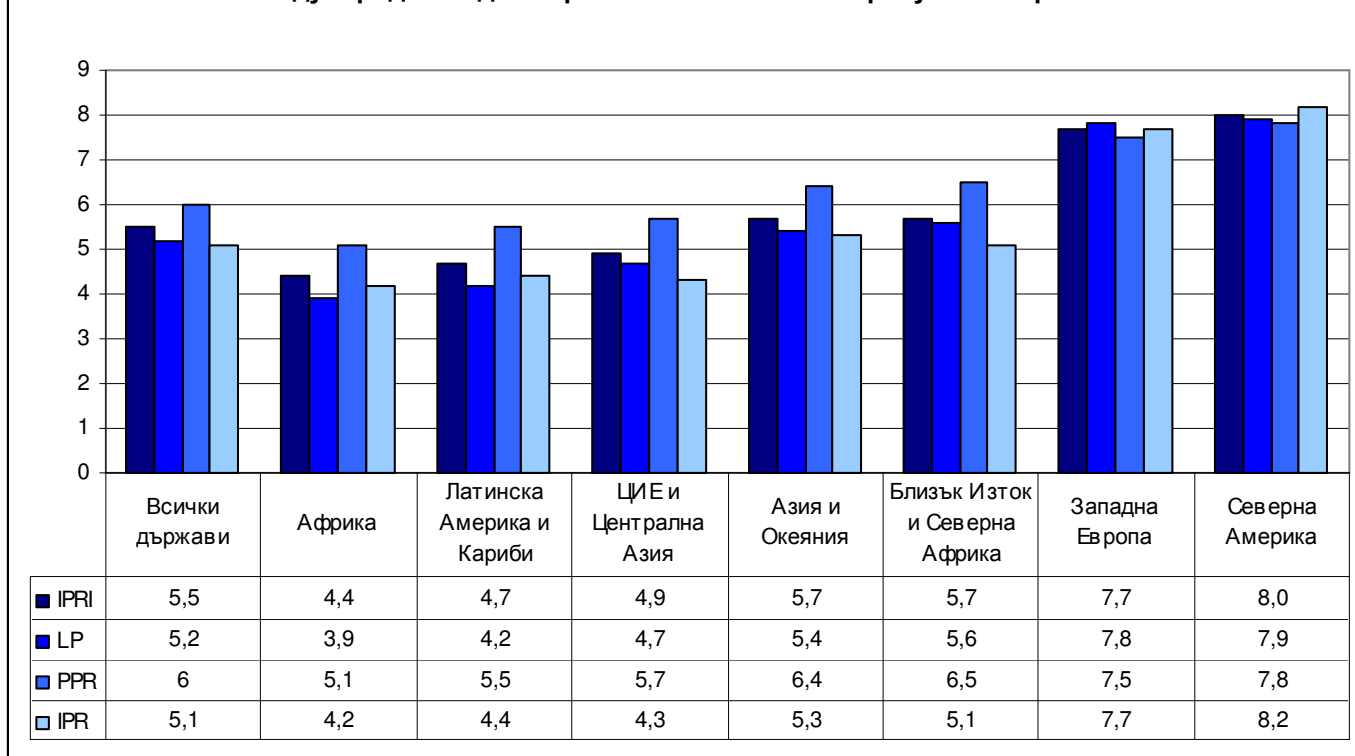
Финландия продължава да води класацията за четвърта поредна година като през 2010 г. класирането ѝ се дължи на резултат от 8,6 от възможните 10 точки. Второто място е за Дания и Швеция с по 8,5 точки, следвани от Холандия с 8,4 точки. Челната десетка се допълва от Нова Зеландия, Швейцария и Норвегия с по 8,3 точки и Сингапур, Австралия и Австрия с по 8,2 точки. На дъното на класацията отново е Бангладеш с 2,5 точки. Малко по-нагоре са Кот д'Ивоар с 3,1 точки и Венецуела, Зимбабве и Чад с по 3,2 точки.

Средният резултат за всички изследвани страни е 5,5 точки от максималните 10. През 2009 година той е 5,4 т., а през 2008 и 2007 г. съответно 5,5 и 5,7 т. Това показва малък спад през последните три години, но през 2010 година защитата на правото на собственост отново бележи напредък. Държавите с най-добри резултати остават същите през годините с леко снижаване на най-високия резултат от 8,7 т. през миналата година до 8,6 т. 2010. Най-ниският резултат пък се покачва леко, но огромната разлика между първите и последните показва значителните разлики в режимите за защита на правото на собственост не само в различните държави, но и в различните региони по света. Вижда се, че правото на собственост е по-добре защитено в по-развитите страни от Западна Европа и Северна Америка, докато последните места се заемат от слаборазвития район на Африка.

Стойности на индикаторите

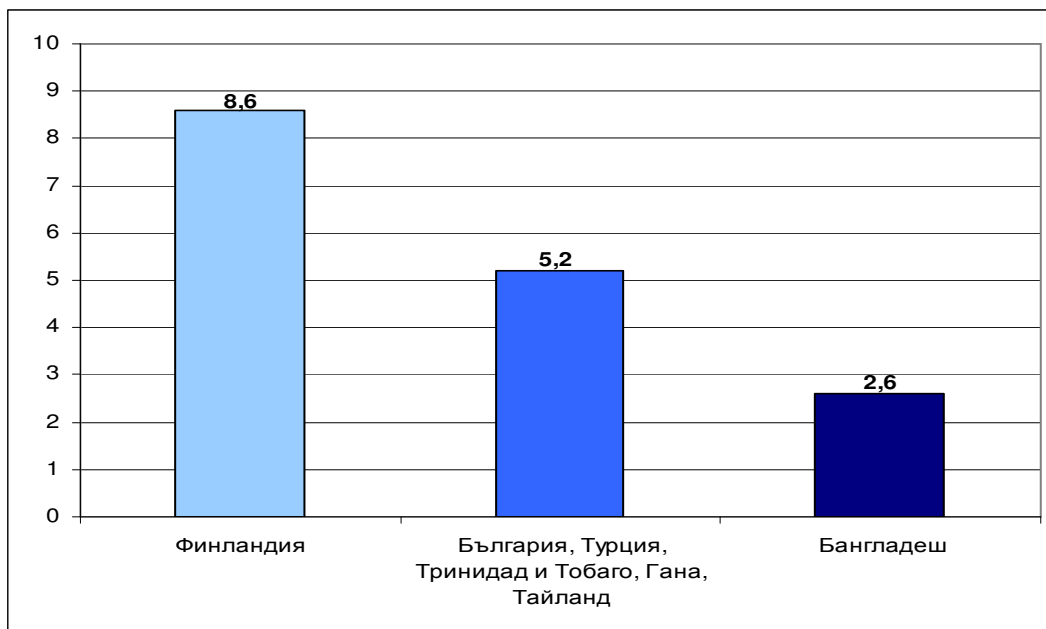
Индикатор	Средна величина	Медиана	Минимум	Максимум
IPRI 2010	5.5	5.2	2.9	8.6
Правна и политическа среда	5.2	4.7	1.6	8.9
Право на физическа собственост	6.0	5.9	3.4	8.6
Право на интелектуална собственост	5.1	4.8	1.8	8.5

Международен индекс право на собственост - резултат по региони

Мястото на България в това класиране отговаря на средния резултат в ЦИЕ и е абсолютно равен с резултата на Турция, Тринидад и Тобаго, Гана и Тайланд. Така с 5,2 от максималните 10 точки страната се класира на 59-то място от 125-те изследвани държави и на 10-то от 25-те държави в региона. През изминалата година, когато класирането обхващаше 10 държави по-малко България отново беше на същата позиция, но с резултат от 5,1 точки.

Мястото на България в класацията

Правото на собственост в България се подобрява непрекъснато от 2007 година, но промяната е незначителна. Индикаторът за правна и политическа среда постепенно нараства през последните четири години. Това е обусловено главно от политическата стабилност в страната и добрите макроикономически показатели. Най-голям проблем в тази категория остава подиндикаторът „Независимост на съдебната власт“. Въпреки, че за последната година се наблюдава съвсем леко подобряване – с 0,2 точки до 3,2 т. от общо 10 – този показател измерва зависимостта на съдебната власт от различни политически и бизнес групи, както и липсата на доверие в съдебната система.

Другият проблемен показател в тази група е корупцията и най-вече за високите етажи на властта. Именно проблемните области трябва да послужат за отправна точка на реформата към една наистина стабилна правна и политическа среда. Фактите подсказват, че е крайно време да се премине към една прозрачна и ефективна съдебна система чрез въвеждане на ясни правила за предвидимост, необходимост и обосноваване на промените в законодателството; въвеждане на практиката за оценка на въздействието; оптимизиране на сроковете за произнасяне. Важно условие особено за намаляването на корупцията и е опростяване и намаляване на административните структури, намаление на заетите в администрацията и прозрачност на тяхната работа.

Защитата на правото на физическа собственост претърпява рязко увеличение главно заради улесняването на регистрирането на собственост от 2007 година насам. Важна промяна за този период е създаването и развитието на кадастър и имотен регистър в интернет. Все още остава предизвикателство пълноценното използване на възможностите на електронната регистрация, както и намаляването на разходите и процедурите по регистрацията. Тук отново основен

фактор е тромавата администрация, остарелите практики и сложното законодателство. Голяма е и промяната на резултата за България при подкомпонента Достъп до кредити за придобиване на собственост, който нараства с 0,6 точки до 4,9 в Индекс 2010 г. (данните за този подиндекс обхващат 2008-2009 година).

Защитата на правото върху интелектуалната собственост в България не се променя в голяма степен, а общият резултат в тази сфера остава на същото ниво. Въпреки че нивото на пиратство падна значително от 2007 до 2009 г., през 2010 г. подобряването на този резултат спря. Най-добрият резултат при защитата на интелектуалната собственост отбелязва отново патентната защита. Въпреки добрата уредба и съвременните практики, обаче, българските фирми все още не се възползват ефективно от правата си и нямат доверие в прилагането на законите разпоредби.

Малкото подобрене на защитата на правото на собственост в България е обнадеждаващо, но все още има много какво да се желае. Смелите и прозрачни реформи ще осигурят много по-бързо изкачване на страната над закостенелите правила, задушавашите регулации и беззаконието.

Резултатите на България в Индекс 2010

Право на собственост и икономическо благосъстояние

Друго класиране, което разделя изследваните държави според защитата на правото на собственост е обособяването на 5 големи групи, обхващащи по 20% от страните т. е 5 квинтила с по 25 страни. При това разпределяне прави впечатление, че повечето представители на 1-вия квинтил, тези с най-добрите резултати, са страни от Западна Европа, а най-зле представящите се са преобладаващо от Африка.

България попада в средната група (3-ти квинтил) заедно със страни като Словения, Полша, Латвия, Румъния, Турция, Хърватска. В индекс 2009 България отново беше в тази група след като се премести от предпоследния четвърти квинтил, където беше през 2008 година.

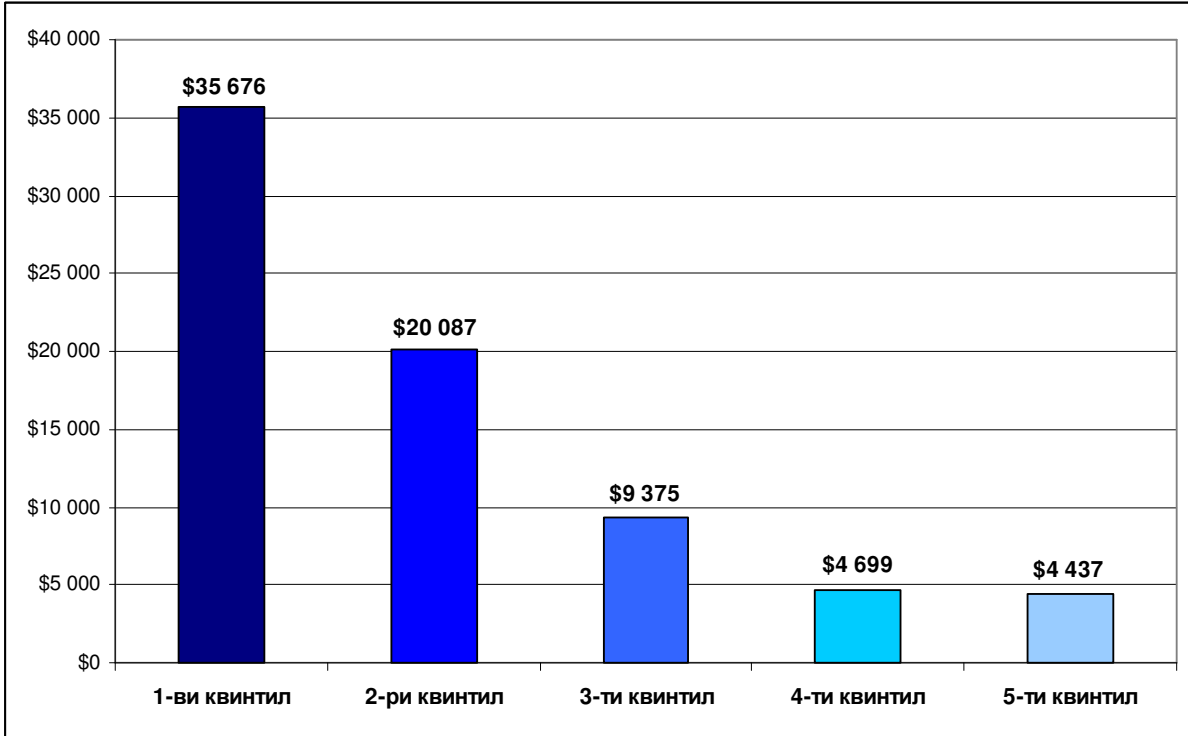
Рангове IPRI по квинтили (от най-силни към най-слаби)

Топ 20%	2-ри квинтил	3-ти квинтил	4-ти квинтил	Последни 20 %
Финландия	Катар	Уругвай	Бенин	Непал
Дания	Южна Корея	Словения	Шри Ланка	Азербайджан
Швеция	Тайван	Полша	Хондурас	Етиопия
Холандия	Естония	Индия	Танзания	Уганда
Норвегия	Малта	Латвия	Филипини	Сърбия
Швейцария	Кипър	Панама	Виетнам	Еквадор
Нова Зеландия	Оман	Румъния	Замбия	Пакистан
Сингапур	Унгария	Ямайка	Черна гора	Гвиана
Австралия	Чили	България	Мавритания	Армения
Австрия	Словакия	Турция	Доминиканска Реп.	Камерун
Люксембург	Пуерто Рико	Тринидад и Тобаго	Молдова	Албания
Германия	Израел	Гана	Аржентина	Нигерия
Канада	Чехия	Тайланд	Перу	Грузия
Ирландия	Бахрейн	Бразилия	Казахстан	Алжир
САЩ	Литва	Китай	Гватемала	Либия
Исландия	Йордания	Мароко	Кения	Босна и Херцеговина
Великобритания	Саудитска Арабия	Египет	Русия	Никарагуа
Япония	Малайзия	Колумбия	Бруней	Парагвай
Хонконг	Италия	Сирия	Мадагаскар	Боливия
Белгия	Ботсвана	Хърватска	Сенегал	Бурунди
Франция	Гърция	Ел Салвадор	Мозамбик	Чад
ОАЕ	Мавриций	Мали	Украйна	Зимбабве
Португалия	Тунис	Мексико	Киргизстан	Венецуела
ЮАР	Кувейт	Малави	Индонезия	Кот д'Ивоар
Испания	Коста Рика	Буркина Фасо	Македония	Бангладеш

Основен акцент, който поставят авторите на индекса е връзката между ефективния режим на правото на собственост в една страна и икономическото ѝ представяне.

Това си личи особено силно при измерването на БВП в изследваните държави, където икономиките, попадащи в първия квинтил, се радват на среден БВП на глава от населението от \$35,676, почти двойно повече от тези във втория с \$20,087. Средният показател за третия, четвъртия и петия квинтил са съответно \$9,375, \$4,699, и \$4,437. Чрез използване на различни изчислителни методи може да се определи, че един пункт покачване на резултата в индекса е равен на \$7 694 увеличение на БВП на човек от населението (по паритет на покупателната способност). Това означава, че ако България успее да се пребори с основните проблеми при защитата на правото на собственост и повиши резултата си с една единица може да премине във втория квинтил с над \$20 000 БВП на човек от населението (за 2009 година БВП на човек от населението в България е около \$12 600).

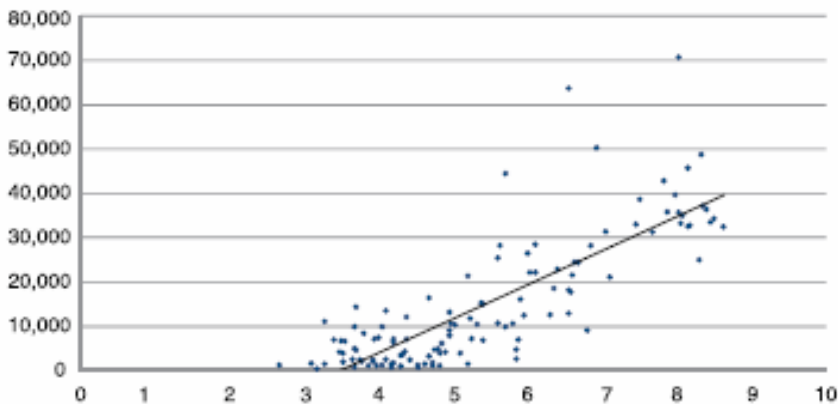
Добре защитената собственост води до по-голямо богатство (среден БВП на човек от населението в различните квинтили)

На практика, според разделението на изследваните държави в 5-те квинтила, държавите с по-добър резултат се радват на:

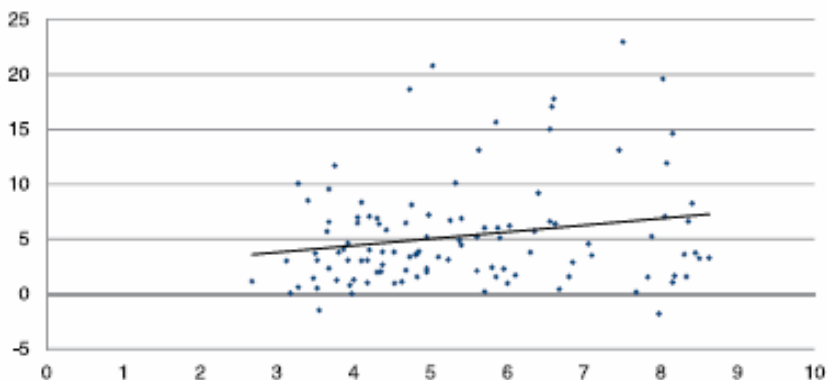
1) по-висок БВП на глава от населението

Връзка между IPRI (абсциса) и БВП на човек от населението в долари (ордината)

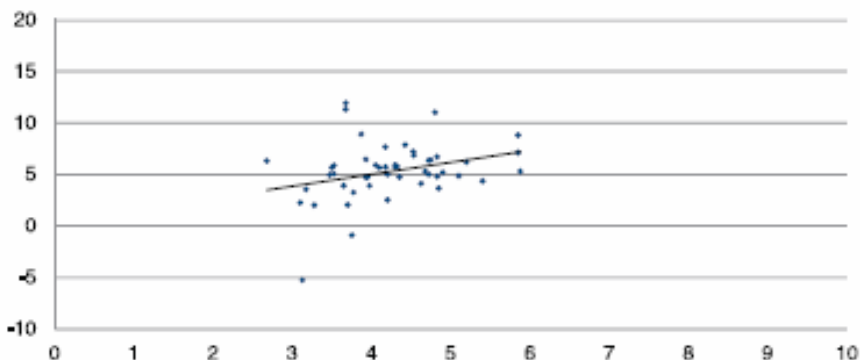
2) повече преки чуждестранни инвестиции

Връзка между IPRI (абсциса) и преки чуждестранни инвестиции като процент от БВП (ордината)

3) по-голям ръст на БВП в развиващите се страни

Връзка между IPRI (абсциса) и ръста на БВП в развиващите се страни (ордината)

Силната и ефективна защита на правото на собственост още веднъж доказва, че е свързана с просперитета на нациите и бързото им възстановяване, особено във времена на световната финансова и икономическа криза. Изследваните 125 държави, включени в международния индекс „Право на собственост“, 2010 представят реалната картина на значението на правото на собственост и правопрпорционалната му връзка с растежа, инвестициите и икономическата стабилност във всяка една държава.

Реална история:

Случаят Фойлард: Отчуждението за икономическо развитие

Тази история засяга семейство, което от поколения притежава голям парцел земя в провинциална Канада. За част от този парцел започва процедура по отчуждение от страна на местната власт за нейни бизнес начинания, които са неясни за собствениците. След години съдебни дела в началото на октомври 2009 година, замесената община спира процедурата по отчуждение.

Традиционно отчуждението на земя се използва като последно средство, когато земята се отнема в името на ясен обществен интерес или цел като построяване на железопътни линии, мостове или магистрали. В Канада някои от провинциите разполагат с властта да отчуждават частна земя на основание икономическо развитие. За съжаление, не е дадено определение на термина „икономическо развитие” и това позволява на местната власт, която разполага със значителни юридически и финансови ресурси, да нарушава правата на индивидите. Отчуждаването за икономическо развитие позволява на местната власт да отнема земя, защото смята, че ще се справи „по-добре” с развитието ѝ от частните собственици, независимо дали те искат да я използват или не.

Семейство Фойлард притежава голям парцел земя в канадската провинция Манитоба, една част от който е заета с останките на исторически търговски пост на залива Хъдзън. Независимо, че семейството поколения наред предоставя свободен достъп до историческите останки, местните власти решават да отчуждят земята като част от своята стратегия за развитие на туризма в района. През 2005 година Фойлард получават известие за отчуждаване. Семейството започва да се бори срещу отнемането на земята и вече изчерпва всички правни възможности, когато Върховният съд на Канада отказва да разгледа случая им, защото законът за местната власт в Манитоба от 1997 година позволява отчуждението на земя, когато се цели създаване на работни места и икономическо развитие.

Местното законодателство все пак дава правото да се назначи независима комисия, която да проучи случая. Комисията излиза със становище, че за начинанието са необходими 90 акра (приблизително 36,5 декара), докато общината иска да отчужди 288 (117 декара). Тъй като становището е само препоръчително, общината го пренебрегва.

Въпреки доброто си желание да развие района като туристическа дестинация, кметството така и не представя конкретен бизнес план, а и няма доказателства, че такъв някога е правен. Второто несъответствие, което се появява е, че първоначално общината твърди че няма и няма да има замесени трети страни, но в последствие се разбира, че властите са провеждали срещи с различни организации във връзка с разработването на парцела.

Случаят Фойлард е предупреждение към гражданите и законодателите, които трябва да осъзнаят, че процесът на отчуждаване предразполага към злоупотреби. Правителствата не трябва да се занимават с бизнес, а вместо това да създават среда за развитие на бизнес. Предоставянето на такива широки правомощия създава предпоставки за корупция като местните власти могат да отчуждават земя в полза на трети страни без да издават истинските си намерения. В случая семейство Фойлард никога не получава ясни отговори за параметрите на проекта или замесените трети страни. Индивидуалните собственици на земя не разполагат с финансовите възможности да водят безкрайни дела за разлика от правителствата, които ползват значителни ресурси, събрани от данъкоплатците.

Крайната цел е да не се позволява на правителствата да отчуждават земя за икономическо развитие. Тези правомощия не трябва да им се предоставят и канадските провинции трябва да

изменят законите си. Ако все пак това бъде позволено, трябва да се въведат строги ограничения. Законодателството трябва да предоставя ясни процедурни правила, които да предпазват собствениците, изпаднали в подобна ситуация и да им се даде достъп до всяка информация, свързана със случая им.

Дори САЩ, които имат завидно ниво на защита на частната собственост, разкриват съществуващи възможности за злоупотреби от отчуждаването на земя за икономическо развитие. След решението на Върховния съд по делото Кело срещу Град Ню Лондон (2005), 42 щата приемат законодателство, което ограничава или забранява тази практика.

Случаят Фойлард показва колко е лесно да бъдат отнети правата на частна собственост, когато тези права не са надлежно защитени или когато правителствата решат, че техните нужди за икономическо развитие могат да изместят правата на индивидите.